

چرا دانش مخاطرات؟

(ارزیابی آسیب‌پذیری محیط‌های دانشگاهی و ضرورت پیشگیری)

عباس بازرگان، abazarga@ut.ac.ir

استاد بازنشسته دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران

سخن عضو هیأت تحریریه

فرصت را مغتنم می‌شمیریم و موفقیت انجمن مخاطره‌شناسی ایران در انتشار این نشریه را مبارک قلمداد می‌کنیم. در این راستا، لازم است به این ضرب‌المثل معروف فارسی اشاره کنیم که «کوزه‌گر نباید از کوزه شکسته آب بخورد». بدین جهت، این فصلنامه باید در آغاز کار خود، ضرورت شناسایی مخاطرات محیط‌های دانشگاهی و چگونگی حذف یا کاهش آنها را بازنمایی کند. از این رو، سرمقاله این شماره به این موضوع اختصاص داده شده است. از شماره آینده نیز سعی می‌شود که در هر شماره، دست‌کم یک مقاله درباره نوع و ماهیت مخاطرات از طریق ارائه برنامه‌های مناسب دانشگاهی، تغییر در محتوای دروس، اعتبارسازی پژوهشی و اعتمادسازی، و به عبارتی ارزیابی و چگونگی آموزش و پژوهش در دانشگاه‌ها برای کاهش مخاطرات به چاپ برسد.

تحلیل

در محیط‌های دانشگاهی مخاطرات متعددی وجود دارد. مجله *دانش مخاطرات* باید مقاله‌هایی را درباره شناسایی، ارزیابی و حذف یا کاهش «ناپایداری»، و رواج بی‌ثباتی و بی‌اعتمادی در محیط دانشگاهی تدوین کند؛ زیرا نه تنها عواملی را که ممکن است **سلامت استاد، دانشجو و کارمند را در محیط‌های دانشگاهی** دچار مخاطره کند باید شناسایی و حذف کرد، بلکه باید نسبت به پیشگیری از آنها نیز اقدام کرد. این امر برای محیط پایدارتر و زندگی با کیفیت بهتر ضروری است [۲].

در قدم اول باید تشخیص داد که این عوامل کدام‌اند و سپس به ارزیابی احتمال بروز آنها پرداخت و سرانجام عوامل بروز آنها را کنترل کرد یا کاهش داد. لازمه این کار، سیاست‌گذاری و تدوین آیین‌نامه‌ها و مقررات ایمنی، و نیز برنامه‌ریزی برای اعمال خط مشی و نظارت و ارزیابی است. براساس نتایج این ارزیابی، می‌توان بازخورد لازم را برای حفظ و ارتقای ایمنی و پایداری

دانشگاهی نشان داد. در اینجا به اختصار به تعریف افراد در معرض مخاطره، مخاطره در محیط دانشگاهی و چگونگی ارزیابی مخاطرات می‌پردازیم.

افراد که در محیط‌های دانشگاهی با مخاطره روبه‌رو هستند شامل اعضای هیأت علمی، کارکنان، مدیران، دانشجویان و مراجعه‌کنندگان به دانشگاه‌اند.

مخاطره در محیط دانشگاهی شامل هر چیزی (شرایط، موقعیت، عمل، رفتار) است که به سلامت افراد زیان برساند و موجب آسیب‌دیدگی یا بیماری فرد شود یا مانع فعالیت علمی و تولید علم و تجاری‌سازی آن شود یا به اموال دانشگاهی صدمه وارد کند [۱].

به‌منظور شناسایی مخاطرات و ارزیابی احتمال وقوع آنها، ابتدا باید آن دسته از محیط‌های دانشگاهی را که به‌واسطه ماهیتشان ممکن است موجب بروز مخاطرات شوند فهرست کرد. این محیط‌ها در دانشگاه‌های علوم پزشکی، شامل بیمارستان‌های دانشگاهی، آزمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها و درمانگاه‌های دانشگاهی؛ و در دانشگاه‌های تخصصی (صنعتی، کشاورزی، علوم پایه)، پردیس‌ها و دانشکده‌های فنی و مهندسی شامل آزمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها و هر محیطی دیگری است که با ماشین‌آلات، ابزار مکانیکی، الکترونیکی و شیمیایی، داروها و امثال آن سروکار دارند. محیط‌های تعمیرگاهی و در دست ساخت نیز در این زمره قرار می‌گیرند. کلاس‌های درس و تالارهای اجتماعات که در آنها احتمال بروز مخاطرات وجود دارد نیز در این فهرست جای می‌گیرند. پس از تهیه فهرست این‌گونه محیط‌ها باید به ارزیابی احتمال مخاطره پرداخت.

مظور از ارزیابی مخاطرات، قضاوت درباره احتمال بروز هر یک از صدماتی است که ممکن است به‌علت کیفیت نامطلوب آموزشی، یا در نظر نگرفتن فرایند آموزش - یادگیری، یا کیفیت نامطلوب پژوهش و اجرای پژوهش‌های غیرهدفمند و غیرمفید روی دهد یا مخاطراتی که احتمال دارد در اثر حوادث ناشی از حضور در محیط دانشگاهی، استفاده از وسایل، ابزار یا مواد پیش‌آید. در دانشگاه‌های علوم پزشکی، این مخاطرات ناشی از تماس پزشک، پرستار و دیگر کارکنان خدمات بهداشتی-درمانی با فرد بیمار است؛ در محیط‌های دانشگاهی فنی-مهندسی و کشاورزی این مخاطرات شامل کار با تجهیزات، دستگاه‌ها و مواد خاص است که می‌تواند در کوتاه‌مدت یا بلندمدت موجب آسیب‌دیدگی و بیماری شوند. همچنین مخاطرات ناشی از مصرف مواد اعتیادآور (در برخی محیط‌های دانشگاهی) ایدز، خشونت و محرومیت و تهیدستی را باید مورد توجه قرار داد؛ پس از ارزیابی مخاطرات باید به کنترل آنها پرداخت.

برای **کنترل مخاطرات** در محیط‌های دانشگاهی، باید به دسته‌بندی آنها پرداخت و کنترل آن دسته را که احتمال وقوع بیشتری دارند در اولویت قرار داد؛ سپس باید عوامل ایجادکننده را

حذف کرد یا تأثیر آنها را به حداقل رساند. چرا بیش از ۹۵ درصد پژوهش‌های دانشگاهی در مقطع دکتری یا کارشناسی ارشد، تکراری، بی‌هدف، دارای داده‌های مغلوط و بی‌اعتبار است؟ آیا چنین وضعی منشأ آموزشی دارد یا مدیریتی یا یک رویه بیرونی تحمیل شده بر دانشگاه است یا نشانه خاموش شدن فرایند ارزیابی و نظارت دقیق علمی و آموزشی است یا ... البته، همان‌طور که اشاره شد، باید سازوکاری در دانشگاه وجود داشته باشد که چرخه مربوط به شناسایی و کنترل مخاطرات را به انجام برساند. مجله دانش مخاطرات باید به این موضوعها نیز پردازد.

منابع

[1].University of Western Sydney. Hazard Identification, Risk Assessment and Control Procedures. Retrieved on 10.7.2015 from: http://www.uws.edu.au/__data/assets/pdf_file/0020/12917/12917_Hazard_Identification,_Risk_Assessment_and_control_Procedure.pdf

[۲]. مقیمی، ابراهیم (۱۳۹۴)، دانش مخاطرات (برای زندگی با کیفیت بهتر)، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.